

شایگان و سپهری

این روزها مشغول بازخوانی نهایی فصولی از «نبض خیس صبح: سالک مدرن شرقی» هستم. اگر تقدیر موافق تدبیر افند، کتاب تا پانزده روز دیگر منتشر می‌شود. در بخش‌هایی از فصل «صمیمیت سیال فضا»، در ذیل بحث از دفتر «ما هیچ، ما نگاه»، به روایت خود از بخشی از آخرین گفتگوی تلفنی‌ام با داریوش شایگان نازنین برخوردم.

وقتی حدوداً دو سال پیش با هم گفتگو می‌کردیم، هیچ فکر نمی‌کردم که این آخرین باری باشد که صدای این روشنفکر و متفکر دوست داشتنی را می‌شنوم؛ که «رفت تا لب هیچ/ و پشت حوصله نورها دراز کشید/ و هیچ فکر نکرد که ما / برای خوردن یک سیب چقدر تنها ماندیم». اکنون که این سطور را می‌نویسم، به اندازه یک ابر دلم برایش تنگ شده است. روانش شاد و میراث نیکویش ماندگار.

چندی پیش با داریوش شایگان توفیق گفتگوی تلفنی داشتم. ایشان نکته‌ای راجع به دفتر «ما هیچ، ما نگاه» سپهری گفت که در جای خود رهگشا بود. به نزد شایگان، فرم در زبان فارسی، روزگاری که سپهری اشعار این دفتر را می‌سرود، هنوز مجال بازگویی و صورت‌بندی تجربه‌های اگزستانسیل در دوران مدرن را نداشت (یا کمتر داشت). سپس اضافه کرد شاید به همین خاطر محصول ترجمه این اشعار به زبان فرانسه که شخصاً انجام داده‌ام، روان‌تر شده است. به روایت شایگان، آن اشعار به سبب ذخیره واژگانی غنی تر زبان مقصد و تجربه زیسته غنی تر شاعرانی که در دنیای راززدایی شده تجارب وجودی خویش را به تصویر کشیده‌اند، در زبان فرانسه بهتر نشسته و برای مخاطب ملموس‌تر می‌نماید؛ خصوصاً در قیاس با نزدیک به چهل سال پیش که «دفتر ما هیچ، ما نگاه» در زبان فارسی منتشر شد؛ آن موقع فرم شعر این بار را نداشت و ما با شکستن فرم برای تقریر و صورت‌بندی تجربه‌های باطنی و اگزستانسیل در زبان فارسی، چندان مانوس نبودیم (دست کم در قیاس با وضعیت کنونی بسی کمتر مانوس بودیم). شعر کلاسیک فراوان داشتیم، اما شعر نو در این ژانر و قالب کمتر داشتیم. از این رو به نزد داریوش شایگان مترجم، ترجمه فرانسوی اشعار «ما هیچ، ما نگاه»، قابل فهم‌تر است.

شخصاً در آغاز که دفتر «ما هیچ، ما نگاه» را می‌خواندم، با آن خیلی ارتباط برقرار نمی‌کردم. مدتی گذشت تا کلید لازم برای باز کردن قفل‌های این دفتر را فراچنگ آوردم و دریافتم که این اشعار از تجارب باطنی ژرفی حکایت می‌کند و پرده برمی‌گیرد؛ هر چند در نسبت با اشعار دفتر «حجم سبز»، از سلاست کمتری برخوردار است.